

АМЕРИКАНСЬКИЙ МОДЕРНІЗМ З ПОСТ/ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ПОГЛЯДУ

**Американський модернізм: контекст, постаті.
Післяпостмодерністський погляд / Інститут літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Американські літературні студії
в Україні. – Вип. 5/6. – К.: Факт, 2010. – 424 с.**

Побачила світ ще одна книжка з циклу “Американські літературні студії в Україні”. Незмінний відповідальний редактор та промоутер ідей циклу проф. Т. Денисова підготувала унікальне видання, присвячене американському модернізму, дослідженню його історичного підґрунтя, теоретичних засад і творчості провідних і маловідомих постатей цього літературного напрямку. Увагу приділено контексту американського модернізму та діалектиці взаємодії модернізму й постмодернізму. Такого комплексного дослідження історико-літературного зрізу американської літератури ще не було ані у вітчизняному літературознавстві, ані на всьому пострадянському літературознавчому просторі. І про те, що видання українських американістів є значною подією не лише в Україні, а й далеко за її межами, свідчать відгуки російських та американських шанувальників школи Т. Денисової, наведені в книжці.

Під свої знамена відомий український літературознавець збирила всіх багатолітніх соратників у царині американських студій і популяризації літератури США в Україні. З 2004 року вони послідовно простежують шлях формування й розвитку цієї літератури, а наслідки дослідження складають своєрідний “сюжет”: від першої збірки циклу – “Пуританська традиція в літературі США” (2004), до наступних – “Просвітницька традиція в літературі США” (2005), “Література США: роздуми, есеї, розвідки” (2006). Збірка, що рецензується, торкається дуже складного періоду в історії західної літератури, літератури США передусім, – межі XIX – початку XX ст., впливу його художніх досягнень на розвиток літератури наступних періодів та векторів сприйняття модерністської поетики і проблематики протягом XX та початку XXI ст.

Три основних розділи книжки – “Провідні постаті американського модернізму”, “Контекст модернізму” та “Модернізм і постмодернізм. Діалектика взаємин” ґрунтовно ілюструють та конкретизують те, що висловлено в концептуальній передмові до збірки – статті, а насправді підсумково-проспективному дослідженні Т. Денисової “Американський модернізм з післяпостмодерністської перспективи”. Це, безперечно, той камертон, який

зумовлює гармонійний та логічний рух проблемно-тематичного плану всіх розділів книжки. Саме в цьому розгорнутому вступі до збірки розставлено крапки та акценти внаслідок нового етапу осмислення літератури минулого. Тут висловлено аргументовану думку про саєнтизм і технократичність як про витoki естетичного протесту митців і поетів кінця XIX ст., що й стало сутністю модернізму. Своєю чергою, саме відтоді модернізм стає маркованим “як протест, контррух до самого феномену модерну” (15). У парадоксальному зв’язку зішлись у цьому художньому напрямку вічне та актуальне, традиційне та експериментальне. І ці головні ознаки модернізму, і розуміння нетотожності понять “модернізм” як певного періоду в розвитку європейської цивілізації та “модернізм” як феномену літературного – усе це вже було в полі літературознавчої уваги. Проте Т. Денисова висвітлює означені проблеми з найновітніших позицій, на тлі сучасних розвідок вітчизняних та зарубіжних літературознавців. До аналітичного огляду залучено найбільш помітні видання останніх років: академічну Кембріджську восьмитомну історію літератури США під редакцією проф. Савана Берковича (1994), “The Cambridge Companion to American Modernism” (2005) зі статтю одного з метрів сучасної американської науки – Марджорі Перлофф, Нортівську

двотомну антологію американської літератури під редакцією професора Пола Лоутера (2006) та ін.

Як стає зрозуміло із цього огляду, увагу дослідників американського модернізму сьогодні привертає ідея та проблема “трагічної алієнації модерніста, митця і персонажа, суб’єкта і об’єкта творчості” (22). Усі фахівці зацікавлені проблемою “гетерогенності модернізму, расових та регіональних пагінців в “тілі” модернізму. А в науці про літературу – формування “нової критики” в університетських надрах” (23). Спеціальний акцент зроблено на афро-американському компоненті американського модернізму – проблемі, що тільки розробляється американськими вченими і якої починають торкатися вітчизняні літературознавці. Ідеться про нове розуміння національного шляху розвитку модерністської літератури в США, про її переформатування “з модерністського канону до мультикультурного, або з центристського на поліцентристський” (19). Усе це докладніше буде висвітлено в розділах збірки, у статтях відомих учених та тих, хто залучений до американістики нещодавно.

Вступна стаття Т. Денисової задає концептуальний напрямок дослідженням учасників нового видання з американської літератури, але надзвичайно важливо, що, попри її академізм, вона одночасно не стає категорично-підсумковою у висновках. Навпаки, її привабливість у тому, що теоретичні та історико-літературні судження науковця відкривають шлях до нових “сюжетів” і концептуальних образів. Адже кожен час вимагає перегляду канонічних явищ з нових позицій, у цьому конкретному випадку, мабуть, уже з пост/пост/постмодерністських.

Ідея про епоху мультикультуралізму, яка, на думку Т. Денисової, змінила постмодернізм, та про її креативну значущість для історії літератури США значною мірою доповнюється у статті М. Шимчишин “Модернізм як діалект, *versus* діалект як модернізм (контекст Гарлемського ренесансу)”. Уперше у вітчизняному літературознавстві мова йде про роль афро-американського модернізму як органічної частини

літератури США. Розглядаючи лінгвістичний аспект цієї складової – афро-американський діалект, авторка показує його стимулювальну та провокативну роль у руйнуванні канону, традиційного характеру розповідної манери. Це був специфічний шлях до ствердження нової естетики, маргінальної свідомості “іншого” та нового ставлення до Слова. Розгорнутий аналіз афро-американського компоненту американського модернізму міститься і в статті відомого дослідника цієї проблеми Н. Висоцької “Сліди у дорожній куряві” З. Г. Герстон у контексті (афро-американського) автобіографічного письма: жанрові доміанти і художні стратегії”, де на матеріалі автобіографічної творчості З. Н. Герстон – найяскравішої письменниці Негритянського відродження – аргументується саме визначення “афро-американський модернізм”. Проблема мультикультуралізму та расової ідентичності як складова інтелектуальних пошуків в американському модернізмі – у центрі уваги Н. Шпильової (“Тростина”: “лебедина пісня” Джина Тумера”).

Образ американської літератури початку ХХ століття значною мірою доповнює розділ “Провідні постаті американського модернізму”, в якому по-новому оцінюється творчість відомих і маловідомих учасників модерністського руху. Ідеться про Е. Паунда (О.Гон, “Історія в поезії англо-американського модернізму”) та про образ історичного дискурсу в англо-американській поезії модернізму. З нових позицій уточнюється специфіка модерністської творчості та мислення Т. Еліота, яка виявляється в аналізі його критичної оцінки трагедії Шекспіра “Гамлет” (Т. Михед, “Т. С. Еліот і його Гамлет”), де зійшлися традиційне та новітнє. Максималізм категоричних оцінок Еліота класичної трагедії епохи Ренесансу пояснюється максималізмом його бажання оновити сучасне мистецтво. Як доведено у статті, усе це було опосередкованою формою критики Еліотом і власних творів, написаних у період з 1910 по 1918 р.

Ознаку модернізму – фрагментарність як шлях до осягнення цілого розкрито в аналізі квітки як метафоричної моделі світу у творчості Вільяма Карлоса

Вільямса (Н. Криницька, “Flower Power” Вільяма Карлоса Вільямса”). Пелюстки квітки символізують ті фрагменти реальної дійсності, які складають цілісне уявлення про неї, здійснюючи зв’язок локального і загального, поезії і науки, об’єктивного та суб’єктивного. Ця діалектика часткового та загального, локального та транслокального простежена далі у статті О. Море “Діалектика локального та транслокального в поезії Воллеса Стівена”.

Особливий інтерес викликає дослідження Н. Жлуктенко “Антологія Спун-Рівер” Е. Л. Мастерса в контексті американського поетичного ренесансу 1910-х рр.”. Здається, що проблема топосу провінційного міста означає появу одного з нових напрямків вивчення не лише американського модернізму, а й модернізму в цілому. Вивчаючи цю проблему в національному аспекті, Н. Жлуктенко слушно доводить, що цей топос сприяв формуванню особливого типу американського образу мислення в модерністську добу. Новим для тих, хто занурюється у проблеми модернізму, є дослідження зв’язків Слова й музики в цей період літератури (Г. Стембковська, “Модерністський контекст блюзових і джазових варіацій в поезії Ленгстона Г’юза”). Виявлення специфіки цих зв’язків багато в чому допомагає повному осмислити явища, що знайомі в американській літературі як “вік джазу”, “регтайм” – іншими словами, ту відому музичність словесної творчості США, якою позначене ХХ ст.

Помітним внеском у значущість рецензованого збірника став розгорнутий нарис “найзаангажованішої” постаті американської культури ХХ ст. Гертруди Стайн. Він написаний відомим російським американістом проф. М. Анастасьєвим, постійним учасником українських проектів з вивчення американської літератури. Це, безумовно, знак поваги та визнання значущості того, що зроблено й робиться українськими вченими. Стаття М. Анастасьєва “Книги не для читання (Гертруда Стайн)” – сучасний об’єктивний погляд на письменницю, яка всіма сприймається як експериментатор. Автору вдається переконливо визначити витоки та суть експериментального

пафосу творчості Г. Стайн, напрямки його впливу на сучасників та письменників наступних періодів. М. Анастасьєв побачив зв’язок експериментальної манери письменниці з традиційними формами й дійшов парадоксального, однак цілком аргументованого висновку про те, що єдиною реальністю, де існувала “письменниця” Гертруда Стайн, були не її книжки, а міф про неї, її проект, її персону. Доповнює частину збірки, присвячену Гертруді Стайн, стаття ще одного “іноземного” учасника видання – американського дослідника Джона Белла “Ідентичність”: лялькова вистава Гертруди Стайн”, в якій ідеться про майже не відомий епізод з творчої історії письменниці, її співпраці з американським театром маріонеток, для якого вона написала сценарій вистави. Зійшлися модерністські пошуки письменниці та Карла Ван Вехтена – модерніста-лялькаря.

До розділу “Контекст модернізму” та “Модернізм й постмодернізм. Діалектика взаємин” ввійшли статті, в яких висвітлюється вплив модернізму на подальший розвиток американської літератури та шляхи трансформації ідей модернізму у творчості відомих і маловідомих письменників другої половини ХХ ст. та початку ХХІ ст. Діапазон досліджень дуже широкий: від Конрада й Г. Джеймса (С. Яковенко, Під чарами семантизації: “Серце п’їтьми” Джозефа Конрада і “Стискання лещат” Генрі Джеймса”), Фіцджеральда (О. Гусейнова, “Go East: Нью-Йорк місце призначення. Досвід читання “Великого Гетсбі””), Набокова (О. Бандровська, “Синтез технології і тілесності в літературі модернізму (“Камера обскура” Володимира Набокова”), Фолкнера (статті О. Дубініної та Г. Покидько), американських жінок-драматургів (стаття А. Гайдаш до Дж. Хеллера (стаття Л. Казакової), постмодерністських письменників Дж. Гоукса (стаття М. Коваль), Де Лілло (стаття Ю. Ткачук). Завершує ці розділи стаття Т. Морозової про літературну критику та теорію каліфорнійської школи, де розглядається процес поєднання традиційних і нових поглядів на проблеми творчості.

Окрема частина збірки присвячена

обговоренню нового твору американської літератури, який мав дуже широкий резонанс у світі і який перекладено різними мовами, зокрема українською. Ідеться про дебютний роман Дж. С. Фоера "Все ясно" (2002), який перебуває в центрі уваги українських літературознавців з моменту його виходу у світ.

Традицію обговорювати резонансні твори американської літератури було започатковано Т. Денисовою на семінарах українських американістів. І хоча про Фоера і про цей його роман у нас писали, цікавими є ті підсумки детального аналізу роману з різних поглядів у статтях Т. Остапчук, Н. Шпильової, О. Бежан, Ю. Павленко.

У збірці вміщено декілька коротких рецензій на наукові видання з проблем американської літератури, що вийшли

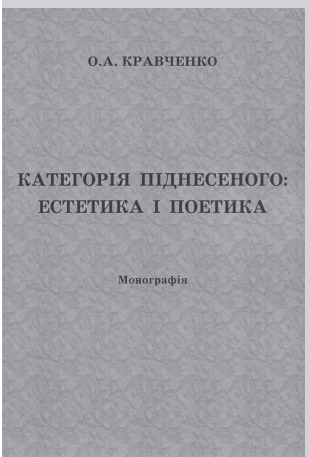
в Україні та за її межами. Надана інформація і про найважливіші події у сфері американістики – міжнародні конференції в МДУ (Росія), Білефельді (Німеччина), Бремені (Німеччина), Орадї (Румунія).

Видання завершується статтями на згаданих-американістів, що вже пішли з життя. Серед них ті, хто був учасником семінарів і проектів Т. Денисової, – Еморі Елліотт, А. Козлов.

Поява цього збірника – не лише подарунок фахівцям з американської літератури, які отримали повне уявлення про те, що робиться в цій галузі філологічних знань, а й свідчення значного шляху, що його за короткий час устигли пройти вітчизняні американісти та їхній духовний керманіч професор Тамара Наумівна Денисова.

Отримано 29 травня 2011 р.

Тетяна Потніцева
м. Дніпропетровськ

Кравченко О.А. Категорія піднесеного: естетика і поетика: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – 320 с.

Монографія присвячена вивченню естетичного потенціалу категорії піднесеного та шляхів його поетичної конкретизації у творчості М. Гоголя, Андрея Бєлого, В'яч. Іванова. Окреслюючи піднесене як метакатегорію, автор монографії робить спробу сублімувати власне піднесене і спрямувати літературознавче дослідження у сферу онтології мистецтва. З огляду на це піднесене постає як внутрішня закономірність естетичної діяльності, як породжувальне начало, що здійснює твір. Ґрунтоване на методології М. Бахтіна дослідження пропонує перегляд крізь призму засадничих параметрів піднесеного таких традиційних літературознавчих понять, як естетичний об'єкт, художнє ціле, стиль, форма.

Наші
презентації